

Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) (Coleoptera: Cucujidae) w rezerwacie Las Bielański w Warszawie

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15470835>

DAWID MARCZAK¹ , ŁUKASZ WIECZEŻYCKI^{1,2}

¹ Akademia Techniczno-Artystyczna Nauk Stosowanych w Warszawie, ul. Olszewska 12, 00-792

Warszawa, Polska, e-mail: dawid.marczak@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6282-1432

² e-mail: lukasz.wieczeycki@wseiz.edu.pl

ABSTRACT. The flat bark beetle *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) (Coleoptera: Cucujidae) in Las Bielański nature reserve in Warsaw.

The flat bark beetle *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) is recorded from Las Bielański nature reserve in Warsaw. This is the third site of this species in Warsaw. The occurrence of *C. cinnaberinus* in the Las Bielański nature reserve, along with previously recorded relict beetle species from this area, confirms the exceptionally high natural value of this reserve.

KEY WORDS: beetles, new data, Mazovian Lowland, relict species, endangered species, Nature 2000.

WSTĘP

Zgniotek cynobrowy (*Cucujus cinnaberinus*) należy do rzędu chrząszczy (Coleoptera), do rodziny zgniotkowatych (Cucujidae). Jest to jeden z rzadszych krajowych chrząszczy saproksylicznych. Podlega ochronie, zarówno prawem krajowym, jak i Dyrektywą Siedliskową w ramach sieci Natura 2000. Jest umieszczony na czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce w kategorii LC (niższego ryzyka) (PAWŁOWSKI *et al.* 2002) oraz na europejskiej czerwonej liście chrząszczy saproksylicznych w kategorii NT (bliski zagrożeniu) (CÁLIX *et al.* 2018).

Zgniotek cynobrowy jest gatunkiem leśnym, występującym na nizinach i w niższych położeniach górskich. Rozwija się na stojących lub leżących drzewach lub ich fragmentach. Zasiedlane drzewa muszą być martwe lub w ostatnim stadium zamierania, tak aby ich kora była lekko obłuzowana, a łyko rozłożone i wilgotne. Gatunek ten preferuje drzewa stare, o dużej średnicy, z grubą korą. Prawdopodobnie, podobnie jak blisko z nim spokrewniony zgniotek szkarłatny, jest reliktem lasów pierwotnych (KUBISZ 2004), jednak niektórzy autorzy polemizują z tą tezą (SMOLIS *et al.* 2012), bazując na licznych występowaniu zgniotka w siedliskach antropogenicznych, w tym na plantacjach obcych gatunków drzew, gdzie z powodzeniem ten gatunek się rozwija. Prawdopodobnie zgniotek cynobrowy zasiedla lasy ze sporym udziałem martwego drewna, szczególnie liściastego, jednak dla jego występowania nie jest konieczna ciągłość danego kompleksu leśnego (SMOLIS *et al.* 2012). Według KWIATKOWSKIEGO & MARCZAKA (2020a) duża ilość mikrośrodków związanych z zamarłymi drzewami i rozkładającym się drewnem w lasach gospodarczych jest wystarczająca dla ochrony różnorodności biologicznej, w tym populacji *Cucujus cinnaberinus*. Dodatkowo, według tych autorów, istotniejsza od ciągłego zwiększania depozytu zamierających drzew, jest

jakość dostępnych mikrosiedlisk, a więc przede wszystkim rozmiar martwych drzew i stała obecność wszystkich faz rozkładu drewna.

Gatunek ten rozmieszczony jest głównie w północnej i środkowo-wschodniej części Europy (BURAKOWSKI *et al.* 1986a). W Polsce znany z jest z różnych części kraju, a najliczniejsze populacje znajdują się na terenie Białowieskiego Parku Narodowego i w Bieszczadach (KUBISZ 2004). Ostatnio duże populacje tego gatunku odnaleziono także w Górach Świętokrzyskich (BUCHHOLZ *et al.* 2021) i na Pogórzu Przemyskim (BUCHHOLZ & MELKE 2018), w Beskidzie Niskim (OLBRYCHT *et al.* 2014) czy w Puszczy Knyszyńskiej (KWIATKOWSKI & MARCZAK 2020a,b).

Badania na obszarze rezerwatu prowadzono za zgodą Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie nr. WPN-I.6205.117.2025.MK.

TEREN BADAŃ

Las Bielański położony jest w północnej części miasta stołecznego Warszawy i jako obszar leśny ma dobrze udokumentowaną historię trwałości drzewostanu. Od 1526 r. Las stanowił własność i teren polowań królewskich. W roku 1639 król Władysław IV ufundował erem bielański i osiedlił na jego obszarze Kamedułów. Las Bielański miał odgradzać od świata ich pustelnię, jednak stopniowo klasztor rozrastał się kosztem leśnego otoczenia, a okolica samego Lasu wyraźnie się zaludniała (ZIELIŃSKI 2010). Od XIX wieku Las Bielański stał się terenem podmiejskiego wypoczynku mieszkańców Warszawy, szczególnie licznie odwiedzanym podczas odpustów w Boże Ciało i Zielone Świąta, a w czasach Polski Ludowej organizowano tu zabawy ludowe (ZIELIŃSKI 2010). W roku 1973 r. na obszarze Lasu Bielańskiego utworzono rezerwat przyrody, a w roku 2023 Las Bielański został wyznaczony jako specjalny obszar ochrony siedlisk PLH140041 (ROZPORZĄDZENIE 2023). Las Bielański jest pozostałością rozległych, pierwotnych puszczy, które porastały w przeszłości Mazowsze. Do dzisiaj, w wyniku wielowiekowej gospodarki leśnej i ogromnej presji urbanizacji, pozostały z dawnej Puszczy Mazowieckiej jedynie mniejsze lub większe wyspy różnorodnie zachowanych lasów, jak dzisiejsze puszcze: Kampinoska, Bolimowska, Jaktorowska, Korabiewska czy Las Bielański i Młociński (CHOJNACKI *et al.* 2010, MARCZAK 2020). Współczesny drzewostan Lasu Bielańskiego tworzą głównie dwa zbiorowiska: grądy subkontynentalne (*Tilio-Carpinetum*) porastające wysoką skarpę oraz łągi jesionowo-wiązowe (*Ficario-Ulmetumcampestris*) zlokalizowane w rejonie tarasu zalewowego Wisły (CHOJNACKI & KOZŁOWSKA 2010). Po objęciu Lasu Bielańskiego rezerwatem przyrody i wprowadzeniu zakazów typowych dla tej formy ochrony przyrody, na obszarze Lasu obserwuje się w ostatnich latach wzmożony wzrost podszytu grabowego i szybkie zmiany struktury zbiorowisk leśnych, szczególnie grądów (ZARZĄDZENIE 2016).

Las Bielański jest jedną z najważniejszych ostoi rzadkich owadów saproksylicznych na Mazowszu. Występują tu gatunki reliktowe lasów jak np.: *Cerambyx cerdo* czy *Osmoderma barnabita* (GRÜM & NOWAKOWSKI 2010), *Dermestoides sanguinicollis* (BURAKOWSKI *et al.* 1986b), *Ampedus cardinalis*, *Cardiophorus gramineus* (BURAKOWSKI & NOWAKOWSKI 1981), *Lacon querceus*, *Elater ferrugineus* (BURAKOWSKI *et al.* 1985), *Pycnomerus terebrans*, *Rhopalocerus rhodanii* (KUBISZ *et al.* 2015), *Allecula rhenana* czy *Tenebrio opacus* (IWAN *et al.* 2012).

WYNIKI I DISKUSJA

W trakcie prowadzenia, w roku 2025 na terenie rezerwatu Las Bielański, inwentaryzacji *Osmoderma eremita* (Coleoptera: Scarabaeidae) odnaleziono stanowisko *Cucujus cinnaberinus*:

– **Nizina Mazowiecka**, Warszawa, rezerwat Las Bielański, [DC99], oddz. 12b, 03.04.2025, 1 ex. imago, 4 exx. larwy, złom wiązu szypułkowego (*Ulmus laevis* PALL.) (Ryc.), imago znajdowało się na stojącej części pni, larwy odnaleziono pod korą części złamanej pnia leżącej na ziemi; oddz. 8a, 17.04.2025, 1 ex., larwa, pod korą wywrotu jesionu wyniosłego (*Fraxinus excelsior* L.).

Bez wątplenia *Cucujus cinnaberinus* jest szerzej rozmieszczony na obszarze Lasu Bielańskiego w Warszawie, szczególnie w tarasie zalewowym Wisły, gdzie w łęgach rosną drzewa pod korą których gatunek ten odbywa rozwój: wiązy (*Ulmus* spp.), topole (*Populus* spp.), wierzby (*Salix* spp.). Las Bielański nie jest również odosobnionym stanowiskiem tego gatunku w Warszawie i jej najbliższych okolicach. Został również odnaleziony na pojedynczych stanowiskach w Parku Młocińskim (CZAJA 2019) oraz rezerwacie Las Kabacki w Warszawie (TATUR-DYTKOWSKI & GÓRSKI 2024). Ponadto liczne populacje tego gatunku występują w Kampinoskim Parku Narodowym (MARCZAK 2016) oraz w obszarze Natura 2000 Ostoja Nowodworska w Nadleśnictwie Jabłonna zlokalizowanym w południowej części Nowego Dworu Mazowieckiego (ROZPORZĄDZENIE 2018).

Ryc. 1. Siedlisko *Cucujus cinnaberinus* w rezerwacie Las Bielański w Warszawie (fot. D. Marczak).

Fig. 1. Habitat of *Cucujus cinnaberinus* in the Las Bielański Nature Reserve in Warsaw (photo D. Marczak).

W ostatnich latach coraz częściej obserwuje się ekspansję tego chrząszcza w terenach zagospodarowanych, a nawet zurbanizowanych. PRZEWOŹNY (2014) donosi o obserwacji imago tego gatunku w zabudowanym obszarze Poznania przypuszczając, że populacja może bytować w zaroślach nad Wartą lub w parku Maltańskim. KADEJ *et al.* (2023) wykazują ten gatunek z Parku Sieleckiego położonego w samym centrum Sosnowca, MIŁKOWSKI (2012) z centrum Radomia, a GUTOWSKI & LASOŃ (2024) z Lasu Solnickiego na obrzeżach Białegostoku. W Warszawie gatunek ten jest znany z Parku Młocińskiego (CZAJA 2018) i Lasu Kabackiego (TATUR-DYTKOWSKI & Górski 2024) oraz z Lasu Bemowskiego i lasów łęgowych porastających tereny nad Wisłą, na odcinku od mostu Stefana Grota-Roweckiego w kierunku północnym (MARCZAK, npubl.). Wydaje się, że gatunek ten bardzo dobrze rozprzestrzenia się zadrzewionymi korytarzami ekologicznymi. W tym przypadku Las Bielański poprzez zadrzewienia nad Wisłą ma ciągłość ekologiczną zarówno z Puszcą Kampinoską, jak i Ostoją Nowodworską.

Cucujus cinnaberinus to trzeci obok *Cerambyx cerdo* i *Osmoderma barnabita* gatunek chrząszcza ujęty w załączniku II Dyrektywy Siedliskowej stwierdzony na obszarze Natura 2000 PLH 140041 Las Bielański. W związku z tym wskazane byłoby rozszerzenie SDF dla tego obszaru o ten gatunek i wykonanie szczegółowych badań terenowych mających na celu określenie stanu populacji i siedliska *Cucujus cinnaberinus* w tym obszarze.

PIŚMIENICTWO

- BUCHHOLZ L., MELKE A. 2018. Owady – chrząszcze – Coleoptera, In: BOĆKOWSKI M.D. (Eds.), Projektowany Turnicki Park Narodowy. Stan walorów przyrodniczych – 35 lat od pierwszego projektu parku narodowego na Pogórzu Karpackim. Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze, Nowosiółki Dydyńskie: 314–377.
- BUCHHOLZ L., KOMOSIŃSKI K., MELKE A., SIKORA-MARZEC P. 2021. Chrząszcze (Coleoptera) Świętokrzyskiego Parku Narodowego. *Wiadomości entomologiczne* 40, Suppl.: 1–273.
- BURAKOWSKI B., NOWAKOWSKI E. 1981. Click beetles (Coleoptera, Elateridae) of Warsaw and Mazovia. *Memorabilia zoologica* 34: 165–180.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1985. Chrząszcze – Coleoptera. Buprestoidea, Elateroidea i Cantharoidea. *Katalog Fauny Polski* 23(10): 1–401.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1986a. Chrząszcze Coleoptera. Cucujoidea, część 1. *Katalog Fauny Polski* 23(12): 1–266.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1986b. Chrząszcze – Coleoptera. Dermestoidea, Bostrichoidea, Cleroidea i Lymexyloidea. *Katalog Fauny Polski* 23(11): 1–243.
- CÁLIX M., ALEXANDER K.N.A., NIETO A., DODELIN B., SOLDATI F., TELNOV D., VAZQUEZ-ALBALATE X., ALEKSANDROWICZ O., AUDISIO P., ISTRATE P., JANSSON N., LEGAKIS A., LIBERTO A., MAKRI S., MERKL O., MUGERWA PETERSSON R., SCHLAGHAMERSKY J., BOLOGNA M.A., BRUSTEL H., BUSE J., NOVÁK V., PURCHART L. 2018. European Red List of saproxylic beetles. Brussels, Belgium: IUCN, 19 pp.
- CHOJNACKI J., KOZŁOWSKA A. 2010. Główne typy roślinności, In: LUNIAK M. (Ed.), Przyroda Białan warszawskich. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa: 99–115.
- CHOJNACKI J., LUNIAK M., MIŚCICKI S. 2010. Las Bielański, In: LUNIAK M. (Ed.), Przyroda Białan warszawskich. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa: 211–221.
- CZAJA M. 2019. Stwierdzenie zgniotka cynobrowego *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) (Coleoptera: Cucujidae) w Parku Młocińskim w Warszawie. *Kulon* 24: 67–68.
- GRÜM L., NOWAKOWSKI E. 2010. Chrząszcze, In: LUNIAK M. (Ed.), Przyroda Białan warszawskich. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa: 141–145.
- GUTOWSKI J.M., LASOŃ A. 2024. Bioróżnorodność miasta Białegostoku. Chrząszcze Białegostoku. Prezydent Miasta Białegostoku, Białystok, 232 pp.
- IWAN D., KUBISZ D., TYKARSKI P. 2012. Tenebrionoidea (Tenebrionidae, Boridae). Critical checklist, distribution in Poland and meta-analysis. Coleoptera Poloniae. University of Warsaw – Faculty of Biology, Natura optima dux Foundation, Warszawa: 480 pp.

- KADEJ M., REGNER J., SKIBA A., ŚWIĄTONIOWSKA K., ZAJĄC K., MINKIEWICZ A., SMOLIS A. 2023. Uzupełnienia do rozmieszczenia wybranych gatunków chrząszczy (Coleoptera) w południowo-zachodniej Polsce. *Przyroda Sudetów* 25: 93–108.
- KUBISZ D. 2004. Zgniotek cynobrowy, In: ADAMSKI P., BARTEL R., BERESZYŃSKI A., KEPEL A., WITKOWSKI Z. (Eds.). Gatunki zwierząt (z wyjątkiem ptaków). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny, Ministerstwo Środowiska, T. 6, Warszawa: 88–90.
- KUBISZ D., IWAN D., TYKARSKI P. 2015. Tenebrionoidea: Mycetophagidae, Ciidae, Mordellidae, Zopheridae, Meloidae, Pyrochroidae, Salpingidae, Anthicidae. Critical checklist, distribution in Poland and meta-analysis. *Coleoptera Poloniae*, Vol. 3. University of Warsaw – Faculty of Biology, Natura optima dux Foundation, Warszawa: 744 pp.
- KWIATKOWSKI A., MARCZAK D. 2020a. Występowanie rzadkich gatunków chrząszczy saproksylicznych w lasach gospodarczych na przykładzie Puszczy Knyszyńskiej (RDLP w Białymstoku). *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 27(1): 55–71. DOI: 10.35535/ffgp-2020-0005.
- KWIATKOWSKI A., MARCZAK D. 2020b. *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763), *Cucujus haematodes* (ERICHSON, 1845) (Coleoptera: Cucujidae) oraz *Boros schneideri* (PANZER, 1796) (Coleoptera: Boridae) w Puszczy Knyszyńskiej. *Wiadomości entomologiczne* 39(2): (10A): 23–26.
- MARCZAK D. 2016. Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* w Kampinoskim Parku Narodowym i uwagi do jego monitoringu. *Studia i materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Rogowie* 49A: 142–152.
- MARCZAK D. 2020. Chrząszcze saproksyliczne głównych typów siedliskowych Puszczy Knyszyńskiej – studium faunistyczno-ekologiczne. IBL, Sękocin Stary, 285 pp.
- MILKOWSKI M. 2012. Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) (Coleoptera: Cucujidae) w Radomiu. *Kulon* 17: 139–141.
- OLBRYCHT T., MELKE A., MICHAŁSKI R., KUBERSKI Ł. 2014. Występowanie zgniotka cynobrowego *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) (Coleoptera, Cucujidae) w Bieszczadach i Beskidzie Niskim. *Roczniki Bieszczadzkie* 22: 311–320.
- PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., MAZUR M. 2002. Coleoptera Chrząszcze, In: GŁOWAŃSKI Z. (Ed.), Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Polska Akademia Nauk, Instytut Ochrony Przyrody, Kraków, 155 pp.
- PRZEWOŹNY M. 2014. Potwierdzenie występowania *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) w Poznaniu. *Wiadomości entomologiczne* 33(4): 286–287.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 11 września 2023 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Las Bielański (PLH140041). *Dziennik Ustaw* z 2023 r., poz. 2090.
- ROZPORZĄDZENIE Ministra Środowiska z dnia 13 marca 2018 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Ostoja Nowodworska (PLH140043). *Dziennik Ustaw* z 2018 r., poz. 784.
- SMOLIS A., KADEJ M., GUTOWSKI J.M., RUTA R., MATRAJ M. 2012. Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (Insecta: Coleoptera: Cucujidae) – rozmieszczenie, ekologia i problemy ochrony oraz nowe stanowiska w Polsce południowo-zachodniej. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 68(5): 332–346.
- TATUR-DYTKOWSKI J., GÓRSKI P. 2024. Zgniotek cynobrowy *Cucujus cinnaberinus* (SCOPOLI, 1763) (Coleoptera: Cucujidae) w rezerwacie Las Kabacki w Warszawie. *Wiadomości entomologiczne* 43(10N): 20–22.
- ZARZĄDZENIE Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie z dnia 22 września 2016 r. w sprawie ustanowienia Planu Ochrony dla Rezerwatu Przyrody Las Bielański. *Dziennik Urzędowy województwa mazowieckiego* z 2016 r., poz. 8575.
- ZIELIŃSKI J. 2010. Dzielnica Bielany – współczesność i historia, In: LUNIAK M. (Ed.), *Przyroda Białan warszawskich*. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa: 15–35.

Accepted: 25 April 2025; published: 20 May 2025

Licensed under a Creative Commons Attribution License <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>